Valiokunnan lausunto PeVL 7/2015 vp– HE 72/2015 vp

Perustuslakivaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle perinnönjaon oikaisua ja omaisuuden palautusvelvollisuutta koskevaksi lainsäädännöksi

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle perinnönjaon oikaisua ja omaisuuden palautusvelvollisuutta koskevaksi lainsäädännöksi (HE 72/2015 vp): Asia on saapunut perustuslakivaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:
- lainsäädäntöneuvos Salla Silvola, oikeusministeriö
- professori Markku Helin
- professori Mikael Hidén
- professori Urpo Kangas
- oikeustieteen tohtori, dosentti Liisa Nieminen

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:
- apulaisprofessori Juha Lavapuro

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi perintökaareen uusi perinnönjaon oikaisua ja omaisuudenpalautusvelvollisuutta koskeva luku.

Ehdotus liittyy osaksi 1 päivänä tammikuuta 2016 voimaan tulevaan isyyslakiin. Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan yhtä aikaa uudistetun isyyslain kanssa.

Esityksen säätämisjärjestysperusteluissa ehdotettua sääntelyä on arvioitu perustuslain 6 §:ssä turvatun yhdenvertaisuusperiaatteen ja perustuslain 15 §:ssä säädetyn omaisuuden suojan näkökulmasta. Lisäksi ehdotuksen katsotaan edistävän oikeusvarmuutta ja ennustettavuutta. Hallituksen näkemyksen mukaan lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä. Koska esityksen taustalla on perustuslakivaliokunnan aikaisempi lausunto ja siinä esitetyt kannanotot

lainsäädännön muutostarpeesta, hallitus pitää perusteltuna, että esitys saatetaan perustuslakivaliokunnan arvioitavaksi.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Lakiehdotus

Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi perintökaareen uusi perinnönjaon oikaisua ja omaisuuden palautusvelvollisuutta koskeva 23 a luku. Esityksen tavoitteena on luoda aineellinen ja menettelyllinen sääntely perinnönjaon oikaisemiseksi tilanteessa, jossa perillisen tai yleistestamentin saajan oikeus perintöön on sivuutettu aiemmin toimitetussa perinnönjaossa. Ehdotettu sääntely soveltuu yhtäältä niihin tapauksiin, joissa perillisen tai testamentin saajan oikeus perintöön on ollut olemassa jo silloin, kun oikaistava perinnönjako on toimitettu, ja toisaalta niihin tapauksiin, joissa esimerkiksi perintöoikeuden muodostava suhde vahvistetaan vasta toimitetun perinnönjaon jälkeen.

Ehdotettu sääntely koostuu omaisuuden palautusvelvollisuuden sisältöä ja oikaisujaossa noudatettavaa menettelyä koskevista säännöksistä. Ehdotuksen lähtökohta on, että kuolinpesästä omaisuutta saaneet palauttavat kuolinpesään aiemmin toimitetussa perinnönjaossa saamansa omaisuuden perinnönjaon oikaisua varten. Jos oikaisua vaativa on tullut perillisen asemaan vasta perinnönjaon toimittamisen jälkeen, palautusvelvollinen voi kuitenkin omaisuuden palauttamisen sijasta maksaa kuolinpesälle rahamäärän, joka vastaa hänen liikaa saamansa omaisuuden arvoa.

Ehdotus sisältää säännökset myös niitä tilanteita varten, joissa omaisuus ei ole enää tallella tai se on vahingoittunut. Palautusvelvollisuutta voidaan myös tietyin edellytyksin sovitella.

Sääntelyn tausta

Esitys liittyy vuoden 2016 alussa voimaan tulevaan isyyslakiin, joka säädettiin perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella (PeVL 46/2014 vp). Mainitussa lausunnossaan perustuslakivaliokunta edellytti isyyslakiehdotusta muutettavaksi siten, että ennen 1.10.1976 avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia ei aseteta mainitun päivämäärän jälkeen avioliiton ulkopuolella syntyneisiin lapsiin nähden eri asemaan isyyden vahvistamisen perintöoikeudellisten oikeusvaikutusten osalta. Valiokunta korosti, että samaan asemaan asettaminen merkitsi sitä, että molempiin ryhmiin tulee soveltaa samansisältöisiä säännöksiä ja tulkintaperiaatteita esimerkiksi perinnönjaon peräyttämisen edellytysten suhteen. Toisaalta valiokunta kuitenkin katsoi, että lainsäätäjällä on harkintavaltansa puitteissa mahdollisuus rajoittaa lainsäädännön taannehtivia vaikutuksia perillisten omaisuuden suojan ja siihen liittyvän perusteltujen odotusten suojan sekä yleisen oikeusvarmuuden turvaamiseksi (PeVL 46/2014 vp, s. 10/I). Näiden seikkojen johdosta isyyslain 67 §:ään sisällytettiin säännös, jonka perusteella myös avioliiton ulkopuolella ennen 1 päivää lokakuuta 1976 syntyneellä lapsella on oikeus perintöön. Säännöksen taannehtivuutta on kuitenkin perustuslakivaliokunnan hyväksymällä tavalla rajoitettu siten, että pääsääntöisesti oikeus on vain siinä tapauksessa, että perittävä on kuollut 31 päivän tammikuuta 2012 jälkeen.

Edellä esitetyn säätämisjärjestyskannanoton lisäksi perustuslakivaliokunta katsoi, että valtioneuvoston on myös valtiosääntöisistä syistä jatkossa syytä ryhtyä toimenpiteisiin sellaisen muun ohella isyyden vahvistamiseen ja kumoamiseen liittyvän perinnönjaon peräyttämistä koskevan lainsäädännön valmistelemiseksi, jossa peräyttämisen edellytyksistä, oikeusvaikutuksista ja menettelyistä säädetään mahdollisimman täsmällisesti. Valiokunnan mielestä oli tärkeää, että tässä yhteydessä kiinnitetään huomiota osapuolten tietoisuuteen perillisasemasta ja siihen liittyvään toimintamahdollisuuteen kohtuullisessa ajassa (PeVL 46/2014 vp, s. 11). Eduskunta hyväksyi sittemmin uuden isyyslain hyväksymisen yhteydessä kaksi lausumaa, joissa muun muassa edellytettiin perinnönjaon peräyttämistä ja palautusvastuuta koskevan lainsäädännön valmistelemista (EV 235/2014 vp).

Lakiehdotuksen valtiosääntöoikeudellinen arviointi

Ehdotetulla sääntelyllä toteutetaan eduskunnan edellyttämä lainsäädäntöuudistus. Sääntelyä sovelletaan kaikkiin perillisiin ja yleistestamentin saajiin, jotka on aiemmin toimitetussa perinnönjaossa sivuutettu. Ratkaisu on perustuslain 6 §:n yhdenvertaisuussääntelyn kannalta varsin perusteltu. Se merkitsee myös sitä, että ennen 1 päivänä lokakuuta 1976 avioliiton ulkopuolella syntyneitä ja mainitun päivämäärän jälkeen avioliiton ulkopuolella syntyneitä lapsia ei tällä sääntelyllä aseteta eri asemaan. Uuden isyyslain 67 §:stä johtuva perintöoikeuden ajallinen rajoitus on edellä mainitulla tavalla säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaikutuksella. Ehdotettu sääntely on perustuslain yhdenvertaisuussäännösten näkökulmasta ongelmatonta.

Perinnönjaon oikaisemisella laillisesti toimitetun ja lainvoimaisen perinnönjaon jälkeen puututaan perillisten perustuslain 15 §:ssä turvattuun omaisuuden suojaan. Tätä ei ole pidetty ongelmallisena etenkään silloin, kun perinnönjakoon puuttuminen on voimassa olevan lainsäädännön mukaista. Jossain määrin kriittisemmin valiokunta on arvioinut lainsäädäntöä, josta aiheutuu merkittäviä muutoksia ennen lain voimaantuloa toimitettuihin perinnönjakoihin. Isyyslakiehdotusta käsitellessään valiokunta kuitenkin katsoi, että omaisuuden suojaan liittyvät perusteet eivät siinä yhteydessä olleet yhtä painavia kuin vaatimus tiettyyn aikaan avioliiton ulkopuolella syntyneiden lasten syrjimättömyydestä (PeVL 46/2014 vp, s. 9/II). Myös nyt ehdotettu perinnönjaon oikaisua ja omaisuuden palautusvelvollisuutta koskeva pitkälti nykytilaa sekä voimaan tulevan uuden isyyslain soveltamista selkeyttävä aineellinen ja menettelyllinen sääntely on edellä esitetyn valossa perustuslain 15 §:n kannalta ongelmatonta. Omaisuuden suojan rajoitusten oikeasuhtaisuusvaatimuksen kannalta perusteltuina voidaan lisäksi pitää 1. lakiehdotuksen 8 §:ään sisältyviä palautusvelvollisuuden sovittelua koskevia säännöksiä.

Ehdotettu perintökaaren uusi 23 a luku täyttää valiokunnan mielestä myös sääntelyn täsmällisyydelle ja tarkkarajaisuudelle asetettavat vaatimukset.

Muita seikkoja

Ehdotukseen ei sisälly säännöksiä perilliselle perinnönjaon oikaisusta ja omaisuuden palauttamisesta aiheutuvien kustannusten korvaamisesta isyyslain 67 §:n tarkoittamissa tilanteissa. Perustuslakivaliokunnan mielestä lakivaliokunta voisi arvioida, onko tällaisen sääntelyn sisällyttäminen perintökaareen tarpeen.

Valiokunnan lausunto PeVL 7/2015 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Helsingissä 17.11.2015

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Annika Lapintie vas
varapuheenjohtaja Tapani Tölli kesk
jäsen Simon Elo ps
jäsen Anna-Maja Henriksson r
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Antti Häkkänen kok
jäsen Ilkka Kantola sd
jäsen Kimmo Kivelä ps
jäsen Antti Kurvinen kesk
jäsen Markus Lohi kesk
jäsen Leena Meri ps
jäsen Wille Rydman kok
varajäsen Mats Löfström r

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Petri Helander